

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

GREEN ECONOMY AND DEVELOPMENT

Social, Economic, Technological, Scientific and Popular Science Journal

**2026-YIL / SENTABR /
9-SON, II-QISM**

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 2026-yil, sentabr.
II-qism*

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukariyeva Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy
jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va
taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

TIJORAT BANKLARIDA KREDIT RISKLARINI BAHOLASH VA MUAMMOLI KREDITLARNI BARVAQT ANIQLASHNING SUN'YI INTELLEKTGA ASOSLANGAN MENEJMENT MODELINI TAKOMILLASHTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI	14
Alovuddin Jamolov	
YASHIL TRANSPORT: BARQAROR RIVOJLANISH UCHUN IMKONIYAT VA ISTIQBOLLAR.....	19
Quliyev Begimqul Melikovich	
SAMARQAND VILOYATIDA MAHALLIY BUDJETLARDAN FOYDALANISH ISTIQBOLLARI	25
Uzakova Kamola Bexzodovna	
O'ZBEKISTONDA EKOTURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING ZAMONAVIY TENDENSIYALARI VA ISTIQBOLLARI	31
Xolmurodova Moxichehra Dilmurodovna	
THE IMPACT OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT ON ECONOMIC GROWTH IN UZBEKISTAN: EVIDENCE FROM AN ARDL BOUNDS TESTING APPROACH (2000–2024)	36
Ortikov Olloberdi Muzaffar o'g'li	
Rajabova Malika	
O'ZBEKISTONDA KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISH MUAMMOLARI VA ULARNI BARTARAF ETISH MEXANIZMLARI	44
Rustamova Dildora Jamshid qizi	
THIS STUDY EXAMINES BEIJING'S EXPERIENCE IN PROMOTING CROSS-BORDER E-COMMERCE IN TASHKENT FROM THE PERSPECTIVE OF REGIONAL COOPERATION	50
Wang Jiahao	
DORI VOSITALARIGA OID AXBOROTLARNI BUXGALTERIYA HISOBI VA HISOBOTLARIDA AKS ETTIRISH USLUBIYATINI TAKOMILLASHTIRISH	58
Yodgorov Xushvakt Mansurovich	
AGROSANOAT MAJMUINI MOLIVAVIY QO'LLAB-QUVVATLASHDA JAMLANMA DARAJA VA KANALLARARO TAKRORLANISHNI O'LCHASH METODIKASI: «YASHIL» YO'NALISHLAR MISOLIDA	63
Xudaynazarov Bekzod Akramovich	
ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА АКТИВОВ И СТАБИЛЬНОСТИ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ В КОММЕРЧЕСКИХ БАНКАХ	69
Баймуратова Зина Акилбековна	
O'ZBEKISTONDA INVESTITSIYAVIY MUHITNI YANADA RIVOJLANTIRISH VA INFLYATSIYANING SALBIY OQIBATLARINI KAMAYTIRISH YO'NALISHLARI	75
Niyozov Asad Qosimovich	
YASHIRIN IQTISODIYOTNING NAZARIY EVOLYUTSIYASI VA UNI BAHOLASHNING ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLARI	80
Afenov Nursultan Nugmatillayevich	
ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND COMPETITIVE ADVANTAGE IN HIGHER EDUCATION: OPPORTUNITIES AND CHALLENGES.....	86
Boynazarova Iroda Mahmud qizi	
GREEN BONDS IN UZBEKISTAN: OPPORTUNITIES, INSTITUTIONAL DEVELOPMENT AND BARRIERS TO SUSTAINABLE FINANCE	92
Umarova Zulaykho Tursunovna	
YASHIL INVESTITSIYALARNI JALB QILISH ORQALI BARQAROR IQTISODIY O'SISHNI TA'MINLASH MEXANIZMLARI	97
Teshayev Zafarbek Zokirovich	

RAHBARLIK LAVOZIMLARIDA XOTIN-QIZLAR ULUSHI VA MAVJUD STROTEPLAR TAHLILI	103
Abduraxmonova Feruzabonu Abduraxmon qizi	
ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND COMPETITIVE ADVANTAGE IN HIGHER EDUCATION: OPPORTUNITIES AND CHALLENGES.....	109
Boynazarova Iroda Mahmud qizi	
KATTA HAJMLI IQTISODIY MA'LUMOTLAR (BIG DATA) SHAROITIDA EKONOMETRIK BAHOLASH USULLARINING NAZARIY TRANSFORMATSIYASI.....	115
Zarikeyeva Miyasar Maratovna	
EFFECTIVE MECHANISMS FOR MANAGING ORGANIZATIONAL ECONOMIC SUSTAINABILITY IN THE PROCESS OF JOB OPTIMIZATION.....	121
Odilov Jakhongir Akram ugli	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINI BANK KREDITLARI ORQALI MOLIVAVIY QO'LLAB-QUVVATLASH MEKANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI.....	128
Abdullayev Ahrorjon Akmaljon o'g'li	
ZARGARLIK XIZMATLARI BOZORINI RIVOJLANTIRISHDA PERFORMANCE MARKETINGDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI.....	134
Azizova Roxila Baxodir qizi	
IQTISODIYOT NAZARIYASI: NAZARIY ASOSLARDAN AMALIYOTGACHA BO'LGAN IQTISODIY JARAYONLARNI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI	139
Xamdamov Amriddin Xamdam o'g'li	
УПРАВЛЕНИЕ И ПРИНЯТИЕ РЕШЕНИЙ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ.....	145
Taravat Abdul Salam	
ПОВЕДЕНЧЕСКИЙ ПОДХОД В ГОСУДАРСТВЕННОМ УПРАВЛЕНИИ РАЗВИТИЕМ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ И КОНЦЕПТУАЛЬНАЯ МОДЕЛЬ	152
Ikramova Nodira Burxon kizi	
STOCK MARKET DEVELOPMENT IN UZBEKISTAN, 2023–2026: INSTITUTIONAL REFORM, PRIVATIZATION, AND EVIDENCE FROM PRIMARY EXCHANGE MICRODATA.....	159
Alekperova Dilshodakhon	
Toshkentov Kuvonchbek	
TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINI MOLIVAVIY QO'LLAB-QUVVATLASHDA TIJORAT BANKLARINING O'RNI.....	167
Bozorov Ilyos Isomiddinovich	
TIJORAT BANKLARINING KAPITAL BAZASINI MUSTAHKAMLASHDA ZAMONAVIY MOLIVAVIY INSTRUMENTLARDAN FOYDALANISHNI TAKOMILLASHTIRISH.....	173
Abduraimova Fazilat Hikmatulla qizi	
TIJORAT BANKLARI MOLIVAVIY BARQARORLIGINI BAHOLASHDA YANGI KONSEPTUAL VA USLUBIY YECHIMLAR: SIRKULYAR IQTISODIYOT TAJRIBASI.....	180
Otajanova Shahnoza Shuhratovna	
BANKLARDA RISKLARNI BOSHQARISH, DAROMAD VA NATIJADORLIKNI OSHIRISH	185
Jo'rayev Bekzod Bahodir o'g'li	
INKLYUZIV TA'LIM MUHITINI TA'MINLASHDA UMUMTA'LIM MAKTABLARI MENEJMENTINI HUDUDIY KLASSTERLASH ASOSIDA OPTIMALLASHTIRISH MODEL: TASHKILIY-BOSHQARUV MEKANIZMLARI VA SAMARADORLIK KO'RSATKICHLARI	192
Rajapova Guldona Usman qizi	
FERMER XO'JALIKLARIDA MOLIVAVIY NATIJALARNI BOSHQARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH: FOYDA SIFATI VA BARQARORLIGINI BAHOLASH YONDASHUVLARI	198
Rashidov Baxadir Yusupovich	
HUDUDLAR RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHDA INVESTITSIALARNING ROLI.....	203
Sapayeva Fazilat Norbayevna	

ERKIN IQTISODIY ZONALARDA EKO-SANOAT PARKLARINI TASHKIL ETISH VA EKOLOGIK TADBIRKORLIKNI BAHOLASH USULLARI	207
Turg'unova Tursunoy Maratovna	
TIJORAT BANKLARIDA JISMONIY SHAXSLARNI KREDITLASHNING TASHKILIY VA HUQUQIY ASOSLARI	212
Aminova Mehriniso Erkinjonovna	
BARQAROR RIVOJLANISH (ESG) PRINSIPLARINING KOMPANIYA BRENDI QIYMATI VA JOZIBADORLIGIGA TA'SIRI	217
Dilfuza Matisakova	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA MOLIVAVIY TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH ORQALI MOLIVAVIY XIZMATLAR SAMARADORLIGINI OSHIRISH	224
Raximova Lolaxon Avazovna	
MEHNAT INTIZOMINING KORXONALAR FAOLIYATINING IQTISODIY SAMARADORLIGIGA TA'SIRI.....	228
Azizova Sayyora Xamidullayevna	
MINTAQA IQTISODIYOTI BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA TIBBIY TURIZM XIZMATLARINING EKONOMETRIK BAHOLANISHI.....	237
Yusupova Mexribon Uktamovna	
KICHIK SANOAT ZONALARIDA INVESTITSION FAOLLIKNI OSHIRISHNING RAQAMLI TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMLARINI SHAKLLANTIRISH.....	245
Jo'rayev Po'latjon Komiljon o'g'li	
MAKTABGACHA TA'LIM XIZMATLARI SOHASIDA KICHIK BIZNES RAQOBATBARDOSHLIGINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI.....	251
Madaminova Feruza Tursunboy qizi	
YASHIL INVESTITSIYALARNING MINTAQAVIY IQTISODIY RIVOJLANISHDAGI O'RNI VA AHAMIYATI.....	259
Raximova Shaxnoza Xamzayevna	
KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISHDA TAYYOR MAHSULOTLAR EKSPORTINI RAG'BATLANTIRISHNING IQTISODIY ASOSLARI VA TA'MINOT YO'LLARI.....	263
Esanov Yusufjon Dilmurod o'g'li	

KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISHDA TAYYOR MAHSULOTLAR EKSPORTINI RAG‘BATLANTIRISHNING IQTISODIY ASOSLARI VA TA‘MINOT YO‘LLARI

Esanov Yusufjon Dilmurod o‘g‘li
Osiyo Xalqaro Universiteti
“Iqtisodiyot” kafedrası o‘qituvchisi
ORCID: 0009-0009-5772-3676
E-mail: yesanov21@gmail.com

Annotatsiya. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishda tayyor mahsulotlar eksportining o‘rni tadqiq etilgan. Tadbirkorlik nazariyasining rivojlanish bosqichlari (R. Kantilon, J. B. Klark, Y. Shumpeter) tizimlashtirilgan hamda eksportni rag‘batlantirishning iqtisodiy vositalari (eksport subsidiyasi, eksport krediti, eksportni sug‘urtalash, soliq va bojxona imtiyozlari, valyuta kursi) tahlil qilingan. Tayyor mahsulotlar eksporti orqali tadbirkorlikni rivojlantirishning olti bosqichli modeli keltirilgan. To‘qimachilik va qurilish materiallari sohalari misolida amaldagi eksport ko‘rsatkichlari tahlil etilib, Jahon bankining “Biznes yuritish” reytingi ma‘lumotlari asosida eksport-import operatsiyalarini rasmiylashtirish sharoitlari baholangan. Xulosa sifatida kichik biznes subyektlarining eksport salohiyatini oshirishga qaratilgan institutsional va iqtisodiy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: kichik biznes, xususiy tadbirkorlik, tayyor mahsulotlar eksporti, eksportni rag‘batlantirish, soliq va bojxona imtiyozlari, diversifikatsiya, raqobatbardoshlik.

Аннотация. Исследована роль экспорта готовой продукции в развитии малого бизнеса и частного предпринимательства. Систематизированы этапы развития теории предпринимательства (Р. Кантильон, Дж. Б. Кларк, Й. Шумпетер), а также проанализированы экономические инструменты стимулирования экспорта (экспортные субсидии, экспортное кредитование, страхование экспорта, налоговые и таможенные льготы, валютный курс). Представлена шестиступенчатая модель развития предпринимательства посредством экспорта готовой продукции. На примере текстильной отрасли и отрасли строительных материалов проанализированы действующие показатели экспорта, а также оценены условия оформления экспортно-импортных операций на основе данных рейтинга Всемирного банка «Ведение бизнеса». В заключение разработаны институциональные и экономические рекомендации, направленные на повышение экспортного потенциала субъектов малого бизнеса.

Ключевые слова: малый бизнес, частное предпринимательство, экспорт готовой продукции, стимулирование экспорта, налоговые и таможенные льготы, диверсификация, конкурентоспособность.

Abstract. The role of finished-product exports in the development of small businesses and private entrepreneurship is examined. The stages in the development of entrepreneurship theory (R. Cantillon, J. B. Clark, J. Schumpeter) are systematized, and the economic instruments of export promotion (export subsidies, export credit, export insurance, tax and customs incentives, and exchange-rate policy) are analyzed. A six-stage model for developing entrepreneurship through finished-product exports is presented. Using the textile and construction materials industries as examples, current export indicators are analyzed, while the conditions for processing export-import operations are assessed based on data from the World Bank’s “Doing Business” ranking. Finally, institutional and economic recommendations aimed at increasing the export potential of small business entities are proposed.

Keywords: small business, private entrepreneurship, finished-product exports, export promotion, tax and customs incentives, diversification, competitiveness.

KIRISH

Bozor munosabatlari sharoitida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik mamlakat iqtisodiy o‘shishining muhim omillaridan biriga aylanmoqda. So‘nggi o‘n yil ichida O‘zbekistonda yalpi ichki mahsulot tarkibida kichik biznes ulushi 31,1 foizdan 56,1 foizga, ushbu sohadagi bandlik darajasi esa 49,7 foizdan 76,5

foizgacha oshgan, aholi daromadlarining 52 foizdan ortig'i tadbirkorlik faoliyatidan tushgan daromadlar hissasiga to'g'ri keladi [1]. Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasida hududlarning mavjud iqtisodiy salohiyatidan samarali foydalanish, sanoat ishlab chiqarishini diversifikatsiya qilish va yuqori qo'shilgan qiymat yaratadigan ishlab chiqarishlarni kengaytirish ustuvor vazifa etib belgilangan [2][3].

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning barqaror rivojlanishi ko'p jihatdan uning eksport salohiyatiga bog'liq. Eksport tarkibida, xususan, xomashyoga nisbatan tayyor mahsulotlar ulushining oshishi mamlakat iqtisodiyotini diversifikatsiya qilishga, valyuta tushumlarini ko'paytirishga va tadbirkorlik subyektlarining raqobatbardoshligini kuchaytirishga xizmat qiladi. Shu sababli kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishda tayyor mahsulotlar eksportini rag'batlantirishning iqtisodiy asoslari va uni ta'minlash yo'llarini ilmiy jihatdan tadqiq etish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

ADABIYOTLAR SHARHI VA NAZARIY ASOSLAR

Tadbirkorlik tushunchasining ilmiy asoslari XVII asr oxiri – XVIII asr boshlarida shakllana boshlagan. Ingliz iqtisodchisi R. Kanton tadbirkorni tavakkalchilik sharoitida faoliyat yurituvchi shaxs sifatida ta'riflagan [4]. Amerikalik iqtisodchi J. B. Klark ishlab chiqarishda kapital, yer, tadbirkorlik faoliyati va mehnat omillarini ajratib ko'rsatgan bo'lsa [5], Y. Shumpeter tadbirkorni novator – yangilik yaratuvchi shaxs sifatida ta'riflagan [6]. Ushbu qarashlar asosida tadbirkorlik nazariyasining rivojlanishi tavakkalchilik, innovatsiya, shaxsiy fazilatlar va boshqaruv jihatlari qamrab oluvchi to'rt bosqichda shakllanganligini ko'rish mumkin.

Xalqaro amaliyotda kichik biznes subyektlarini ajratishning turli mezonlari qo'llaniladi. Xorijiy tadqiqotchilarning ko'pchiligi tarkibida 500 kishigacha band bo'lgan va yillik savdo hajmi 20 million AQSH dollaridan oshmaydigan korxonalarni kichik biznesga kiritadi [7]. Milliy amaliyotda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari sifatida ishchan muhitni yaxshilash, kreditlar va xomashyo resurslaridan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish hamda eksport salohiyatini oshirish uchun tashkiliy, huquqiy va moliyaviy shart-sharoitlar yaratish belgilangan [8].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni tayyor mahsulotlar eksporti orqali rivojlantirishning olti bosqichli modeli qo'llanildi (1-jadval). Model eksport faoliyatining tadbirkorlik rivojiga ta'sirini bosqichma-bosqich aks ettirib, mahsulot ishlab chiqarish subyektlaridan boshlab, mahsulot sifati va raqobatbardoshligi, eksport kanallari va bozorlari, davlat va huquqiy tartibga solish, daromad va reinvestitsiya hamda iqtisodiy-ijtimoiy rivojlanish natijalarigacha bo'lgan zanjirni qamrab oladi [9].

1-jadval
Tayyor mahsulotlar eksporti orqali tadbirkorlikni rivojlantirish modeli¹

№	Bosqich	Mazmuni
1	Mahsulot ishlab chiqarish subyektlari	Kichik va o'rta biznes subyektlari tomonidan tayyor mahsulot ishlab chiqarish
2	Mahsulot sifati va raqobatbardoshligi	Mahsulotning xalqaro standartlarga moslashtirilishi
3	Eksport kanallari va bozorlari	Distribyutorlar, savdo agentlari, elektron savdo platformalari
4	Davlat va huquqiy tartibga solish	Soliq imtiyozlari, subsidiyalar, bojxona tartibga solishi
5	Daromad va reinvestitsiya	Ishlab chiqarishni kengaytirish, yangi texnologiyalarni joriy etish
6	Iqtisodiy va ijtimoiy natijalar	Bandlikning oshishi, milliy daromadning ko'payishi, jamiyat farovonligi

Davlat darajasida eksportni rag'batlantirish bir necha iqtisodiy vositalar orqali amalga oshiriladi: eksport subsidiyasi – eksportyor korxonalarga beriladigan moliyaviy imtiyoz; eksport krediti – qisqa, o'rta va uzoq muddatli imtiyozli kreditlash; eksportni sug'urtalash – davlat kafolati asosida tijorat va siyosiy risklarni qoplash; soliq va bojxona imtiyozlari – eksportyorlarni bevosita va bilvosita soliqlardan qisman yoki to'liq ozod etish; valyuta kursi vositasi – milliy valyutani eksport uchun qulay darajada ushlab turish [10]. Jahon savdo tashkiloti qoidalariga ko'ra, to'g'ridan-to'g'ri eksport subsidiyalaridan foydalanish bo'yicha muayyan cheklollar mavjud. Shu sababli zamonaviy amaliyotda soliq-bojxona imtiyozlari, imtiyozli kreditlash va institutsional qo'llab-quvvatlash vositalari ustuvor ahamiyat kasb etmoqda [11].

1 Manba: [9] asosida muallif tomonidan tizimlashtirilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

O'zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarining eksport faoliyati bo'yicha o'tkazilgan tahlil quyidagi natijalarni ko'rsatdi. To'qimachilik sohasida 2025-yil yanvar–mart oylarida umumiy eksport hajmi 629,3 mln AQSH dollarini, shundan tayyor mahsulotlar ulushi 286,6 mln AQSH dollarini, ya'ni umumiy hajmning taxminan 45 foizini tashkil etdi; Toshkent viloyati bo'yicha kichik biznes subyektlari orqali eksport hajmi 605,9 mln AQSH dollariga yetdi [12]. Qurilish materiallari sohasida 2025-yilda ishlab chiqarish hajmi 52,6 trln so'mni, eksport esa 1,2 mlrd AQSH dollarini tashkil etib, yillik reja to'liq bajarildi; yilning birinchi yarmida eksport hajmi 428,4 mln AQSH dollariga yetdi, asosiy bozorlar – Rossiya, Qozog'iston, Qirg'iziston va Tojikiston hisoblanadi [13] (2-jadval).

2-jadval
Tayyor mahsulotlar eksportining asosiy ko'rsatkichlari (2025-yil)²

Soha	Umumiy eksport / ishlab chiqarish	Tayyor mahsulotlar eksporti
To'qimachilik (2025-yil yanvar–mart)	629,3 mln AQSH dollari	286,6 mln AQSH dollari (~45%)
Qurilish materiallari (2025-yil)	Ishlab chiqarish: 52,6 trln so'm	Eksport: 1,2 mlrd AQSH dollari

Xorijiy tajriba shuni ko'rsatadiki, Janubiy Koreyada 1960–1980-yillarda eksportga yo'naltirilgan sanoat siyosati natijasida sanoatda yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ulushi 23 foizdan (1960-yil) 54 foizgacha (1980-yil) oshgan; bunga milliy valyutaning bosqichma-bosqich devalvatsiya qilinishi (1964–1974-yillarda 255 vondan 484 von/AQSH dollarigacha), imtiyozli kreditlash, soliq va bojxona imtiyozlari hamda erkin savdo zonalarini tashkil etish orqali erishilgan [14].

Jahon banki guruhining 2025-yilgi "Xalqaro savdo" ko'rsatkichlariga ko'ra, O'zbekistonda eksportni rasmiylashtirish uchun 11 ta, importni rasmiylashtirish uchun 13 ta hujjat talab etiladi, mazkur jarayonlarga mos ravishda 54 va 104 kun sarflanadi, xarajatlar esa 5090 va 6452 AQSH dollarini tashkil etadi [15]. Amaldagi qonunchilikka ko'ra, eksport qiluvchi korxonalar qo'shilgan qiymat solig'idan (nol stavka) va aksiz solig'idan ozod etilgan, shuningdek, eksport ulushi 15–30 foiz bo'lganda foyda va mulk solig'i 30 foizga, 30 foizdan ortiq bo'lganda esa 2 baravar kamaytiriladi [16]. 2024-yilda tashkil etilgan Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarining eksportini qo'llab-quvvatlash jamg'armasi va "O'ztadbirkoreksport" ixtisoslashtirilgan tashqi savdo kompaniyasi tadbirkorlarga huquqiy, moliyaviy va tashkiliy xizmatlar ko'rsatib, ularning mahsulotlarini xorijiy bozorlarga chiqarishga ko'maklashmoqda [17].

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishda tayyor mahsulotlar eksportini rag'batlantirish milliy iqtisodiyotning barqaror o'sishi va aholi bandligini ta'minlashning muhim omilidir. Eksportni rag'batlantirishning iqtisodiy vositalari – soliq va bojxona imtiyozlari, imtiyozli kreditlash, eksportni sug'urtalash va institutsional qo'llab-quvvatlash – tadbirkorlarning tashqi bozorlarga chiqishini yengillashtiradi. To'qimachilik va qurilish materiallari sohalarida tayyor mahsulotlar ulushining ortib borishi mamlakat eksport tarkibini yanada takomillashtirish imkoniyatlarini tasdiqlaydi.

Kichik biznesning eksport salohiyatini yanada oshirish uchun bojxona tartib-taomillarini elektron shaklga to'liq o'tkazish; eksportni rag'batlantirish bo'yicha alohida institutsional tuzilma tashkil etish; eksportni qo'llab-quvvatlash jamg'armasining moliyaviy imkoniyatlari va hududiy bo'linmalarini kengaytirish; mahsulot sifatini xalqaro standartlarga (jumladan, ISO) moslashtirish; elektron savdo va milliy elektron to'lov tizimlarini rivojlantirish maqsadga muvofiqdir. Ushbu chora-tadbirlarning kompleks tarzda amalga oshirilishi kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarining tayyor mahsulotlar eksportidagi ishtirokini kengaytirish hamda mamlakat iqtisodiy o'sishini ta'minlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlari.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi «2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida»gi PF-60-son Farmoni: <https://lex.uz/ru/docs/-5841063>

2 Manba: [12][13] asosida muallif tomonidan tuzilgan.

3. Nevin S. Richard Cantillon: The Father of Economics // History Ireland (JSTOR). – Vol. 21, No. 2. – P. 20–23.
4. Klark J. B. Raspredelenie bogatstva. – M., 2004. – 40-b.
5. Shumpeter Y. Teoriya ekonomicheskogo razvitiya. – M., 2002. – 44-b.
6. Boltaboev M. R. va boshq. Kichik biznes va tadbirkorlik: o'quv qo'llanma. – T., 2010. – 7-b.
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016-yil 5-oktabrdagi «Tadbirkorlik faoliyatining jadal rivojlanishini ta'minlash, xususiy mulkni har tomonlama himoya qilish va ishbilarmonlik muhitini sifat jihatidan yaxshilashga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida»gi PF-4848-son Farmoni.: <https://lex.uz/ru/docs/-3039311>
8. Vahobov A. V. Jahon iqtisodiyoti va xalqaro iqtisodiy munosabatlar: o'quv qo'llanma. – T.: Moliya, 2015.
9. Рыбалкин В. Е. Международные экономические отношения: учебник. – Москва: Весь мир, 1999. – С. 151–154.
10. O'zbekiston Respublikasi tegishli tarmoq korxonalari eksport ko'rsatkichlari asosida muallif tahlili.
11. Азаматов А. Предложения по улучшению рейтинга Узбекистана в ежегодном докладе Всемирного банка «Ведение бизнеса» в части показателя «Международная торговля». – Т., 2025.
12. Вахабов А. В., Тажибаева Д. А., Хажибакиев Ш. Х. Жаҳон иқтисодиёти ва халқаро иқтисодий муносабатлар. – Т., 2025. – Б. 282–283.
13. O'zbekiston Respublikasi Tashqi iqtisodiy aloqalar, investitsiyalar va savdo vazirligi rasmiy ma'lumotlari.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 9/2

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
